

تحلیل محتوایی شعر معاصر فارسی در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه بعد از انقلاب اسلامی،

از منظر فرهنگ ایرانی-اسلامی

دکتر الیاس نورایی

عضو هیئت علمی دانشگاه رازی کرمانشاه

لیلا شمشیری

کارشناس ارشد زبان و ادب فارسی و دبیر ادبیات دبیرستان‌های کرمانشاه

چکیده

کتاب‌های درسی در نظام‌های آموزشی متمرکز مهم‌ترین وسیله آموزش‌اند و محتوای آن‌ها در انتقال و آموزش دانش و فرهنگ نقش مهمی دارد. در نظام آموزشی ایران، ماده درسی زبان و ادبیات فارسی در برنامه‌های درسی جایگاه ویژه‌ای دارد و سهم قابل توجهی از برنامه‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی را به خود اختصاص می‌دهد. بنابراین، کتاب‌های درسی، که به‌منظور آموزش زبان و ادبیات فارسی به دانش‌آموزان مقاطع مختلف تدوین و تألیف شده‌اند، اهمیت خاصی دارند.

ارزیابی و بررسی محتوای کتاب‌های مذکور به‌دلیل نقش مهمی که در انتقال فرهنگ ایرانی-اسلامی به دانش‌آموزان دارند، از مسائل پژوهشی بسیار مهم است که متأسفانه مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است. مسئله اصلی پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال‌ها بوده است:

۱. شعر معاصر فارسی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم فرهنگ ایرانی، تا چه میزان در تدوین و تألیف کتاب‌های درسی ادبیات فارسی مقطع متوسطه بعد از انقلاب اسلامی مورد توجه بوده است؟

۲. مؤلفه‌های فرهنگ ایرانی-اسلامی به چه میزان و چگونه در اشعار معاصر موجود در کتاب‌های مذکور مطرح شده‌اند؟

روش اجرای این پژوهش براساس فن تحلیل محتوا بوده است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که:

۱. در تألیف و تدوین کتاب‌های درسی ادبیات فارسی مقطع متوسطه بعد از انقلاب اسلامی، از شعر معاصر فارسی به میزان

مطلوبی استفاده شده، بیشترین تأکید مؤلفان کتاب‌های درسی بر شعر سنتی معاصر بوده و از شعر نو در تألیف این کتاب‌ها به میزان کم بهره گرفته شده است. ۲. شعرهای معاصر موجود در کتاب‌های مذکور در انعکاس مؤلفه‌های فرهنگ ایرانی-اسلامی چندان موفق عمل نکرده‌اند. در این اشعار بیشتر تأکید بر جنبه اسلامی فرهنگ ایرانی-اسلامی است و از جنبه دیگر آن غفلت شده است.

کلیدواژه‌ها: کتاب‌های درسی ادبیات

فارسی، مقطع متوسطه، فرهنگ ایرانی-اسلامی، شعر معاصر فارسی و تحلیل محتوا

مقدمه

در نظام آموزشی ایران، که از نوع نظام‌های آموزشی متمرکز است، کتاب‌های درسی اهمیت فراوانی دارند و به‌همین دلیل توجه به محتوای این کتاب‌ها و بررسی و تحلیل محتوایی آن‌ها از زوایای گوناگون، از امور مهمی است که باید مورد توجه دست‌اندرکاران و مسئولان دستگاه تعلیم و تربیت قرار گیرد.

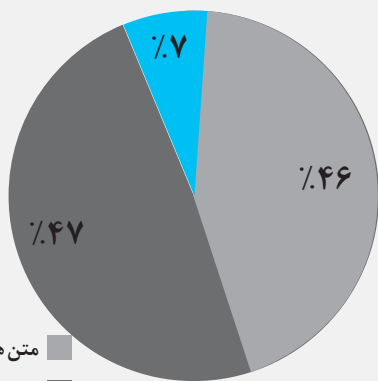
کتاب‌های درسی که به‌منظور آموزش برنامه درسی زبان ادبیات فارسی در مقاطع مختلف تألیف شده‌اند، در نظام آموزشی ایران سهم قابل توجهی دارند. نقش انکارناپذیری که ماده درسی زبان و ادبیات فارسی و کتاب‌های متعلق به این ماده درسی در شناساندن فرهنگ ایرانی-اسلامی می‌تواند داشته باشد باید مورد توجه برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان

کتاب‌های درسی قرار گیرد. فرهنگ ایرانی-اسلامی که در سیر تاریخی خود مراحل مختلفی را طی کرده و شکل‌های متنوعی را پذیرفته، عامل بقا و استمرار حیات تاریخی ایران بوده است. این فرهنگ باید به‌طور شایسته به آیندگان انتقال یابد و نسل جوان و آینده‌ساز این کشور از آن شناخت کافی پیدا کنند.

نظام تعلیم و تربیت کشور از طریق امکانات فراوانی که در اختیار دارد باید در معرفی صحیح و شایسته این فرهنگ، پیش‌گام سایر دستگاه‌ها باشد. محتوای برنامه‌ها و کتاب‌های درسی، که کارشناسان و مسئولان آموزش و پرورش تهیه و تنظیم می‌کنند، باید در خدمت فرهنگ ایرانی-اسلامی و معرفی آن به آیندگان باشد. دروس علوم انسانی و به‌ویژه درس‌های زبان و ادبیات فارسی و تاریخ در این زمینه بیش از سایر درس‌ها اهمیت دارند. به‌دلیل پیوند استوار میان فرهنگ ایرانی-اسلامی و ادبیات فارسی و همچنین سهم عمده درس زبان و ادبیات فارسی در برنامه‌های درسی، از این درس می‌توان برای شناساندن فرهنگ ایرانی-اسلامی و انتقال عناصر و مؤلفه‌های فرهنگی به دانش‌آموزان به‌خوبی بهره گرفت.

براساس آنچه بیان شد، در این مقاله مسئله پژوهش تحلیل محتوای کتاب‌های درسی ادبیات فارسی دوره متوسطه است تا مشخص کند که: ۱. شعر معاصر فارسی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم فرهنگ ایرانی-اسلامی، تا چه میزان در تألیف و تدوین کتاب‌های درسی ادبیات فارسی مقطع متوسطه مورد نظر بوده است؟ ۲. مؤلفه‌های فرهنگ

نمودار دایره‌ای (۱): مربوط به نوع متن های کتاب های ادبیات فارسی دوره متوسطه

متن های منظوم
متن های منثور
متون نثر آمیخته به نظم

مشخص شد. سپس همان گونه که در جدول شماره (۲) مشاهده می شود، تعداد و نوع متن های منظوم کتاب های مذکور مشخص گردیدند. براساس داده های جدول شماره (۱) نوع متن های کتاب های ادبیات فارسی دوره متوسطه از لحاظ زبان به شرح زیر است: ۱. تعداد متن های منثور ۱۱۵ متن (۴۷/۱۳ درصد)، شعر معاصر فارسی در کتاب های ادبیات فارسی دوره متوسطه در این بخش ابتدا متن های منظوم و منثور کتاب های درسی ادبیات فارسی دوره متوسطه شمارش شدند و نوع هر متن، به تریبی که در جدول شماره (۱) آمده است،

جدول شماره (۱): نوع متن های کتاب های ادبیات فارسی دوره متوسطه

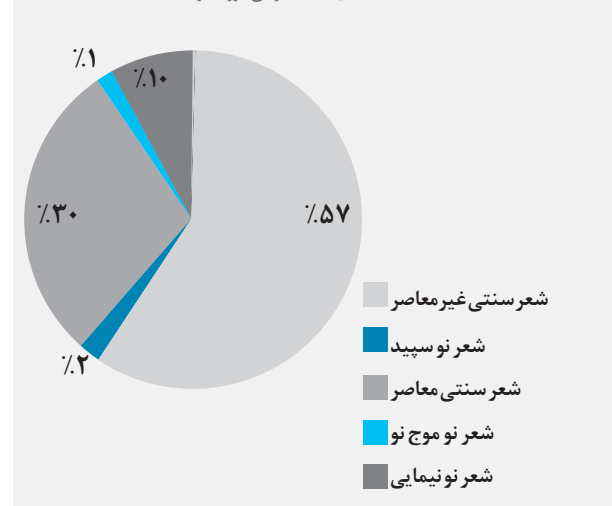
تعداد متن ها و درصد	ادبیات ۱		ادبیات ۲		ادبیات ۳ انسانی و معارف اسلامی		ادبیات ۳ تجربی و ریاضی		کل کتاب ها	
	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد
منظوم	۲۷	۴۵ درصد	۳۰	۴۸/۳۸ درصد	۳۰	۴۵/۴۵ درصد	۲۵	۴۵/۴۵ درصد	۱۱۲	۴۵/۹۰ درصد
منثور	۲۸	۴۶/۶۶ درصد	۳۲	۵۱/۶۱ درصد	۳۰	۴۵/۴۵ درصد	۲۵	۴۵/۴۵ درصد	۱۱۵	۴۷/۱۳ درصد
نثر آمیخته به نظم	۵	۸/۳۳ درصد	۱	۱/۶۱ درصد	۶	۹/۰۹ درصد	۵	۹/۰۹ درصد	۱۷	۶/۹۶ درصد
جمع	۶۰	۱۰۰ درصد	۶۳	۱۰۰ درصد	۶۶	۱۰۰ درصد	۵۵	۱۰۰ درصد	۲۴۴	۱۰۰ درصد

جدول شماره (۲): نوع متن های منظوم کتاب های ادبیات فارسی دوره متوسطه

تعداد متن های منظوم	ادبیات ۱		ادبیات ۲		ادبیات ۳ علوم انسانی و معارف اسلامی		ادبیات ۳ تجربی و ریاضی		کل کتاب ها	
	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد	تعداد متن ها	درصد
سنتی	۹	۳۳/۳۳ درصد	۱۹	۶۳/۳۳ درصد	۲۲	۷۳/۳۳ درصد	۱۴	۵۶ درصد	۶۴	۵۷/۱۴ درصد
معاصر	۱۴	۵۱/۸۵ درصد	۵	۱۶/۶۶ درصد	۶	۲۰ درصد	۹	۳۶ درصد	۳۴	۳۰/۳۵ درصد
شعر نو	۴	۱۴/۸۱ درصد	۴	۱۳/۳۳ درصد	۲	۶/۶۶ درصد	۱	۴ درصد	۱۱	۹/۸۲ درصد
سپید	۰	درصد	۱	۳/۳۳ درصد	۰	درصد	۱	درصد	۲	۱/۷۸ درصد
موج نو	۰	درصد	۱	۳/۳۳ درصد	۰	درصد	۰	درصد	۱	۰/۸۹ درصد
جمع	۲۷	۱۰۰ درصد	۳۰	۱۰۰ درصد	۳۰	۱۰۰ درصد	۲۵	۱۰۰ درصد	۱۱۲	۱۰۰ درصد

۲. تعداد متن‌های منظوم ۱۱۲ متن (۴۵/۹۰ درصد)
 ۳. تعداد متن‌های نثر آمیخته به نظم ۱۷ متن (۶/۹۶ درصد)
 در نتیجه، متون منظوم و منثور تقریباً به‌طور یکسان مورد توجه مؤلفان کتاب‌های مذکور بوده‌اند.
 در جدول شماره (۲) نوع متن‌های منظوم کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه مشخص شده است.

نمودار دایره‌ای (۱): مربوط به نوع متن‌های منظوم کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه

براساس داده‌های جدول شماره (۲)، نوع متن‌های منظوم کتاب‌های ادبیات فارسی متوسطه به شرح زیر است:
 ۱. شعر سنتی معاصر با ۱۴ متن بیشترین متون منظوم ادبیات (۱) را شامل شده است (۵۱/۸۵ درصد).
 ۲. شعر سنتی غیرمعاصر ۹ متن از متون منظوم کتاب ادبیات (۱) را به خود اختصاص داده است (۳۳/۳۳ درصد).

جدول شماره (۳): موضوع کلی متن‌های منظوم معاصر موجود در کتاب‌های درسی

۳. تعداد ۴ متن از متون منظوم کتاب ادبیات (۱) شعر نو در قالب نیمایی است (۱۴/۸۱ درصد).
 در کتاب ادبیات فارسی (۲) نوع متن‌های منظوم به‌ترتیب زیر است:
 ۱. ۱۹ متن شعر سنتی غیرمعاصر (۶۳/۳۳ درصد)
 ۲. ۵ متن شعر سنتی معاصر (۱۶/۶۶ درصد)
 ۳. ۴ متن شعر نو نیمایی (۱۳/۳۳ درصد)
 ۴. ۱ متن شعر نو سپید (۳/۳۳ درصد)
 ۵. ۱ متن شعر نو موج نو (۳/۳۳ درصد)

میزان استفاده از شعر معاصر در تألیف و تدوین کتاب‌های ادبیات فارسی مقطع متوسطه با توجه به ۴۸ متنی (۲/۸۶) شده است مطلوب به نظر می‌رسد اما از شعر نو - که به‌ر حال بخش عمده‌ای از شعر معاصر فارسی را تشکیل می‌دهد - در تألیف این کتاب‌ها بهره‌چندانی گرفته نشده است. از ۴۸ متن منظوم معاصر فقط ۱۴ متن (۲۹/۱۶ درصد) به شعر نو تعلق دارد.

تحلیل محتوایی شعرهای معاصر موجود در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه از منظر فرهنگ ایرانی - اسلامی موضوع کلی متن‌های منظوم معاصر در کتاب‌های درسی متون منظوم معاصر در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی دوره متوسطه را به‌لحاظ ارتباطی که با مؤلفه‌های فرهنگی دارند می‌توان به‌نحوی که در جدول شماره (۳) ملاحظه می‌شود، تقسیم‌بندی کرد.

موضوع تعداد متن و درصد	انقلاب اسلامی	تاریخ	دین و مذهب	سیاسی	اخلاقی	زبان و ادبیات	سایر *	جمع
تعداد متن	۱۱	۱	۷	۸	۱۲	۱	۷	۴۸
درصد	۲۲/۹۱ درصد	۲/۰۸ درصد	۱۴/۵۸ درصد	۱۶/۶۶ درصد	۲۵ درصد	۲/۰۸ درصد	۱۴/۵۵ درصد	۱۰۰ درصد

خوارزمشاه در برابر سپاه مغول است که مربوط به تاریخ ایران در اواخر دوره خوارزمشاهیان و حمله مغول است (ادبیات فارسی ۱: ۱۳۵).

۲. آن کسی را که در این ملک سلیمان کردیم
ملت امروز یقین کرد که او اهرمن است
(ادبیات فارسی ۱)
اشاره تاریخی این بیت به دوره استبداد صغیر در تاریخ معاصر ایران است و همچنین بیت به داستانی از زندگی حضرت سلیمان تلمیح دارد.

۳. بیستون بر سر راه است مباد از شیرین!
خبری گفته و غمگین دل فرهاد کنید
(ادبیات فارسی ۱: ۱۴۱)
این بیت به داستان شیرین و فرهاد که از داستان‌های معروف ایرانی است اشاره دارد.

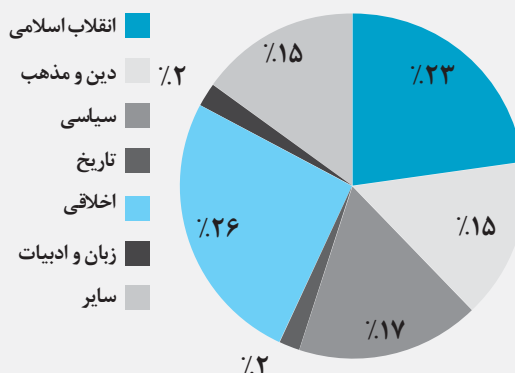
۴. آزاده و سرمستم، خو کرده به هامونم
رانده‌ست جنون عشق، از شهر به افسونم
(ادبیات فارسی ۱: ۱۷۰)
به داستان لیلی و مجنون اشاره دارد.

۵. برو ای گدای مسکین در خانه علی
زن که نگین پادشاهی دهد از کرم گدا را
(ادبیات فارسی ۲: ۲)
در این بیت به یکی از داستان‌های زندگی حضرت علی (ع) تلمیح شده است.

۶. به جز از علی که گوید به پسر که قاتل من
چو اسیر توست اکنون به اسیر کن مدارا
(ادبیات فارسی ۲: ۲)
اشاره دارد به سفارش حضرت علی (ع) مبنی بر رعایت حال ضارب او که اسیر گشته بود.

۷. به جز از علی که آرد پسری ابوالعجایب
که علم کند به عالم شهدای کربلا را
(ادبیات فارسی ۲: ۲)

نمودار دایره‌ای (۳): مربوط به موضوع کلی متن‌های منظوم معاصر موجود در کتاب‌های درسی

موارد تشکیل داده است: مدح و ثنای حضرت علی (ع)، مدح حضرت عباس (ع) و انتظار و آرزوی ظهور حضرت مهدی (عج).

مبارزه با استبداد و استعمار، دفاع از وطن، تلاش در جهت استقلال و آزادی وطن مفاهیم عمده سیاسی هستند که در قالب هشت متن منظوم معاصر در کتاب‌های مورد اشاره مطرح گردیدند.

شرح مقاومت دلیرانه جلال‌الدین خوارزمشاه در برابر سپاه مغول، متن منظوم معاصر است که به تاریخ ایران می‌پردازد. پایداری و استواری زبان و ادبیات فارسی و افتخار و بالندگی به آن نیز تنها متن منظوم معاصر است که در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه به مؤلفه زبان و ادبیات مربوط می‌شود.

مسائل اجتماعی، عشق و عرفان هم موضوع کلی هفت متن منظوم معاصر در کتاب‌های مذکور است.

اشارات و تلمیحات داستانی، تاریخی و اسطوره‌ای در اشعار معاصر موجود در کتاب‌های ادبیات فارسی

در این بخش ابتدا اشارات و تلمیحات داستانی، تاریخی و اسطوره‌ای ذکر می‌شوند و سپس، همان‌گونه که در جدول شماره (۴) آمده است، نوع اشارات و تلمیحات به همراه تجزیه و تحلیل آماری آن‌ها ارائه می‌گردد.

۱. شعر در امواج سند در کتاب ادبیات فارسی (۱) توصیف مقاومت جلال‌الدین

با مرور جدول شماره (۳) معلوم می‌شود که موضوعات کلی متون منظوم معاصر در کتاب‌های ادبیات فارسی مقطع متوسطه را به ترتیب موارد زیر تشکیل می‌دهند:

۱. اخلاق با ۱۲ متن (۲۵ درصد)
۲. انقلاب اسلامی با ۱۱ متن (۲۲/۹۱ درصد)
۳. دین و مذهب با ۷ متن (۱۴/۵۸ درصد)
۴. سیاسی با ۸ متن (۱۶/۶۶ درصد)
۵. تاریخ و زبان و ادبیات هر کدام با ۱ متن (۲/۰۸ درصد)

تعداد هفت متن هم که در طبقه سایر قرار گرفته است، شامل موضوعاتی است که با مؤلفه‌های فرهنگی ارتباط ندارد.

عمده‌ترین مفاهیمها و مضمون‌های اخلاقی متون مذکور را می‌توان به این صورت برشمرد: تشویق به تلاش و کوشش، دانستن قدر جوانی، پرهیز از تقلید، به کار گرفتن عقل، آرزوی به پایان رسیدن ظلم و ستم، زشت و زیبا را کنار هم دیدن، خودکفایی و عدم اتکا به دیگران و آزادگی، نبریدن پیوند از مام وطن، پرهیز از جمود و افسردگی.

متن‌های با موضوع انقلاب اسلامی به مفاهیم و مضامینی چون شهادت، ایثار، مبارزات مردم در به ثمر رساندن انقلاب اسلامی، جنگ و دفاع مقدس، فلسطین، جانبازی در راه انقلاب اسلامی و امام خمینی (ره) پرداخته‌اند.

موضوع متن‌های دینی و مذهبی را این

تلمیح به واقعه کربلا دارد.

۸. نه خدا توانمش خواند نه بشر توانمش گفت
متحیرم چه نامم شه مُلک لافتی را
(ادبیات فارسی ۲: ۲)
این بیت به جنگ احد (در تاریخ صدر اسلام) اشاره دارد.

۹. ... همیشه هستی / و می درخشد از بدر / و می رسی از کعبه / ...
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۳)
در این شعر نو به روایتی که در باب ظهور امام عصر (عج) از کعبه وجود دارد اشاره شده است.

۱۰. ... / و کوفه همین تهران است / که بار اول می آیی / و ذوالفقار را باز می کنی / ...
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۳)
در روایت‌های شیعه آمده است که امام عصر (عج) هنگام ظهور، ذوالفقار (شمشیر حضرت علی (ع)) را به همراه دارد و در شعر بالا هم به این روایت تلمیح شده است.

۱۱. ... / چگونه این چنین که بلند بر زُبر ماسوا ایستاده‌ای / و در کنار تنور پیرزنی جای می گیری / و زیر مهمیز کودکانه بیچگانک یتمیم / و در بازار تنگ کوفه...?
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۷)
در شعر بالا به یکی از داستان‌های زندگی حضرت علی (ع) اشاره شده است.

۱۲. تسو، آن بلندترین هرمی که فرعون تخیل می تواند ساخت...
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۷)
تلمیح دارد به ساخت اهرام ثلاثه توسط فرعون مصر.

۱۳. ... پیش از تو، هیچ خدایی را ندیده بودم / که پای افزاری وصله دار به پا کند / و مشکی کهنه بر دوش کشد / و بردگان را برادر باشد ...
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۳)
به یکی از داستان‌های زندگی حضرت

علی (ع) در شعر بالا اشاره شده است.

۱۴. چاه، از آن زمان که تو در آن گریستی، جوشان است
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۳)
به یکی از داستان‌های زندگی حضرت علی (ع) اشاره دارد.

۱۵. ... / چگونه شمشیری زهرآگین / پیشانی بلند تو - این کتاب خداوند - را از هم می گشاید / چگونه می توان به شمشیری دریایی را شکافت / ...
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۳)
به نحوه شهادت حضرت علی (ع) تلمیح دارد.

۱۶. ... / هنگام که به همراه آفتاب / به خانه یتیمکان بیوه زنی تابیدی / و صولت حیدری / دست مایه شادی کودکانه شان کردی / و بر آن شانه که پیامبر پای نهاد کودکان را نشاندی / ...
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۴)
در شعر سپید بالا به دو واقعه تاریخی اشاره شده است: یکی از داستان‌های زندگی حضرت علی (ع) و واقعه تاریخی فتح مکه.

۱۷. ... در احد / که گل بوسه زخم‌ها تنت را دشت شقایق کرده بود / مگر از کدام باده مهر مست بودی / که با تازیانه هشتاد زخم، بر خود حدی زدی
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۴)
اشاره به جان‌فشانی‌های حضرت علی (ع) و زخمی شدن او در جنگ احد.

۱۸. دری که به باغ بینش ما گشوده‌ای / هزار بار خیبری تر است / مرحبا به بازوان اندیشه و کردار تو
(ادبیات فارسی ۲: ۱۳۵)
به غزوه خیبر و جنگاوری حضرت علی (ع) تلمیح شده است.

۱۹. گاه سفر شد پاره بر دامن برانیم
تا بوسه گاه وادی ایمن برانیم
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۷۵)

تلمیح به رسیدن وحی به حضرت موسی (ع) در وادی ایمن در جانب راست کوه طور.

۲۰. وادی پر از فرعونیان و قبطیان است
موسی جلودار است و نیل اندر میان است
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۷۵)

تلمیح به تعقیب حضرت موسی (ع) از جانب سپاه فرعون.

۲۱. فرمان رسید این خانه از دشمن بگیرد
تخت و نگین از دست اهریمن بگیرد
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۷۵)

اشاره به داستان ربودن انگشتری حضرت سلیمان (ع) توسط دیو (صخر جتی) (یاحقی، ۱۳۷۵: ۲۸۵).

۲۲. یعنی کلیم آهنگ جان سامری کرد
ای یاوران باید ولی را باوری کرد
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۷۶)
اشاره به داستان موسی (ع) و رفتن او به کوه طور و فریب قوم بنی اسرائیل توسط سامری (همان: ۲۳۶).

۲۳. جانان من اندوه لبنان گشت ما را
بشکست داغ دیر یاسین پشت ما را
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۷۶)
در این بیت به کشتار فجع دیر یاسین و کفر قاسم (از روستاهای فلسطین) توسط صهیونیست‌ها اشاره شده است.

۲۴. شبگیر غم بود و شبیخون بلا بود
هر روز عاشورا و هر جا کربلا بود
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۱۳۵)
به حادثه کربلا و عاشورا تلمیح دارد.

۲۵. قابلیان بر قامت شب می تنیدند
هابیلیان بوی قیامت می شنیدند
(ادبیات فارسی ۳: تجربی و ریاضی: ۱۳۵)
تلمیح به داستان هابیل و قابیل.

۲۶. مردی نهان با روح هم‌پیمان نشسته
مردی به رنگ نوح در طوفان نشسته

(ادبیات فارسی ۳ تجربی و ریاضی: ۱۳۶)
تلمیح به داستان طوفان نوح (ع).

۲۷. یاد اُحد یاد بزرگی‌ها که کردیم
آن پهلوانی‌ها، سترگی‌ها که کردیم
(ادبیات فارسی ۳ تجربی و ریاضی: ۱۳۶)
تلمیح به واقعه اُحد در تاریخ اسلام.

۲۸. شبگیر ما در روز خیبر یاد بادا
قهر خدا در خشم حیدر یاد بادا
(ادبیات فارسی ۳ تجربی و ریاضی: ۱۳۶)
تلمیح به غزوه خیبر و رشادت‌های

(ادبیات فارسی ۳ علوم انسانی)
اشاره به شهادت حضرت عباس (ع) در
واقعه کربلا.

۳۲. ... و در کنار درک تو/ کوه از کمر
شکست

(ادبیات فارسی ۳ علوم انسانی)
اشاره به حادثه کربلا و فرموده امام
حسین (ع) در غم از دست دادن برادرش،
حضرت عباس (ع) که این‌گونه روایت
شده است: الان ان قد انکسرت ظهري
← همین حالا پشتم شکست.

براساس داده‌های ارائه شده در جدول
شماره (۴)، نوع اشارات و تلمیحات
داستانی و تاریخی و اسطوره‌ای موجود
در اشعار معاصر کتاب‌های ادبیات فارسی
دوره متوسطه به ترتیب زیر است:

۱. اشارات و تلمیحات داستانی و تاریخی اسلامی با ۲۱ مورد فراوانی (۶۳/۶۳ درصد)
۲. اشارات و تلمیحات داستانی و تاریخی مربوط به سایر فرهنگ‌ها با ۸ مورد فراوانی (۲۴/۲۴ درصد)
۳. اشارات و تلمیحات داستانی و تاریخی

جدول شماره (۴): نوع اشارات و تلمیحات داستانی، تاریخی و اسطوره‌ای موجود در اشعار معاصر کتاب‌های درسی

تعداد و درصد اشارات و تلمیحات در کتاب‌ها	ادبیات فارسی (۱)		ادبیات فارسی (۲)		ادبیات فارسی (۳) تجربی و ریاضی		ادبیات فارسی (۳) علوم انسانی		جمع کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
ایرانی	۴	۸۰ درصد	۰	۰ درصد	۰	۰ درصد	۰	۰ درصد	۱۲/۱۲ درصد
اسلامی	۰	۰ درصد	۱۴	۹۳/۳۳ درصد	۳	۳۳/۳۳ درصد	۴	۱۰۰ درصد	۶۳/۶۳ درصد
سایر	۱	۲۰ درصد	۱	۶/۶۶ درصد	۶	۶۶/۶۶ درصد	۰	۰ درصد	۲۴/۲۴ درصد
جمع	۵	۱۰۰ درصد	۱۵	۱۰۰ درصد	۹	۱۰۰ درصد	۴	۱۰۰ درصد	۳۳ درصد

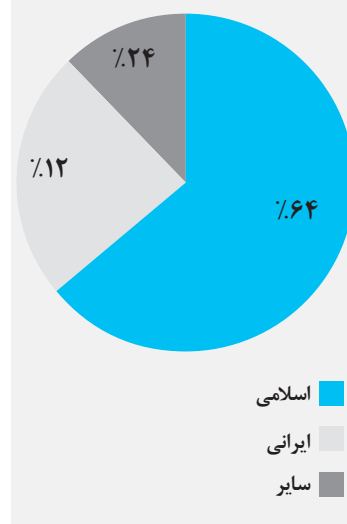
حضرت علی (ع) در این غزوه.

۲۹. ... و پیمان برادری‌ات/ با جبل نورا
چون آیه‌های جهاد محکم...
(ادبیات فارسی ۳ علوم انسانی)
اشاره به وفاداری حضرت عباس (ع) به
امام حسین (ع).

۳۰. ... تو آن راز رشیدی/ که روزی
فرات/ بر لب آورده
(ادبیات فارسی ۳ علوم انسانی)
اشاره به رفتن حضرت عباس (ع) به رود
فرات برای آوردن آب به خیمه‌گاه امام
حسین (ع) در واقعه کربلا.

۳۱. ... و ساعتی بعد/ در باران متواتر
پولاد/ بریده بریده افشا شدی

نمودار دایره‌ای (۴): مربوط به اشارات و تلمیحات داستانی، تاریخی و اسطوره‌ای موجود در اشعار معاصر کتاب‌های درسی

ایرانی با ۴ مورد فراوانی (۱۲/۱۲ درصد).
لازم به توضیح است که اشارات و
تلمیحات داستانی و تاریخی اسلامی در
غالب موارد به آیین تشیع مربوط است.
همچنین بیشتر اشارات و تلمیحات
تاریخی‌اند و اشارات و تلمیحات داستانی
و اسطوره‌ای شامل ۶ مورد از ۳۳ مورد
می‌شود (۱۸/۱۸ درصد) که آن هم
تلمیحات داستانی و اسطوره‌ای سامی-
اسلامی است.

دنباله مطلب در وبگاه نشریه

پوزش و اعتذار

در مجله شماره ۱۱۱، ص ۳۴، عنوان مقاله
«هفت خان رستم و هفت خوان اسفندیار»
درست است.